

**Universitat Autònoma
de Barcelona**

POSTGRAU EN ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA

TREBALL FINAL

Anàlisi del model agroecològic agrari

ÀLEX GINESTA BARTOMEU

Curs acadèmic 2020/2021

Data de presentació de la memòria:

07/2021

TUTOR/A DEL TREBALL: Eudald Grieria Llonch

ABSTRACT

L'estudi parteix de la premissa que actualment el model alimentari industrial és insostenible i gens respectuós amb els ecosistemes. En aquest context, es troba en el model agroecològic potencial per promoure una alimentació de qualitat, proximitat i amb respecte pel mediambient. No només produint aliments saludables i de temporada, sinó també recuperant tècniques inexistents en l'agricultura industrial que permeten que els hàbitats naturals es mantinguin sans i canviant les lògiques de consum del sistema capitalista.

Tot i això, sabent del sentit que té l'agroecologisme, està lluny de ser el model de consum majoritari. En l'estudi es busca trobar els factors limitants que estan fent que no proliferin més els projectes, centrant-se en els projectes agroecològics de producció agrícola, per abastir el consum en la societat.

Per aconseguir-ho, s'aprofundeix en l'estat de la qüestió, les característiques de l'agroecologisme i l'agricultura, en la situació actual del mercat i es té contacte amb agents clau del sector.

A més, un cop enteses les variables que poden tenir un pes rellevant, es procedeix a la recollida de dades i l'anàlisi del sector, concretament a les comarques del Vallès Occidental i Oriental. Per fer-ho, aporten valor les entrevistes a diferents projectes, on confirmen, com ja s'havia apuntat a l'apartat de literatura, que els factors limitants més rellevants, especialment a la zona de l'estudi, són l'accés a la terra, la mida i economies d'escala, la manca de canals de distribució sòlids, el preu i els hàbits de consum, la manca d'inversions i millores tecnològiques, la legislació i l'administració pública sense polítiques d'ajuda i la falta de percepció del valor afegit per la població en sentit ampli d'aquest model.

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	3
1.1 Objectius	4
1.2 Estructura del Treball	4
2. ESTAT DE L'ART	5
2.1 L'Agricultura al món	6
2.1.1 Dimensió de les explotacions	6
2.1.2 Agricultura com a negoci	8
2.1.3 Accés a l'aigua	8
2.1.4 Monocultiu i centralització de terres	8
2.2 Agroecologisme i sostenibilitat	9
2.2.1 Agroecologisme com a moviment Polític	10
2.3 Les explotacions agroecològiques a Catalunya	11
2.3.1 Perspectiva Històrica	11
2.3.2 El sector en l'actualitat	12
2.3.3. Les xarxes agroecològiques en l'actualitat	14
3. ANÀLISI QUALITATIU	16
3.1 Metodologia	16
3.3 Anàlisi del projectes	16
3.3.1. Els projectes	17
3.3.2. Escala	19
3.3.3. Preu i Competència	20
3.3.4. Xarxes	20
3.3.5. Distribució	21
4. CONCLUSIONS	23
4.1. Propostes	24
REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	26

1. INTRODUCCIÓ

En els darrers anys, la situació de crisi climàtica, mediambiental i de greuge en l'estat de conservació dels ecosistemes no ha fet més que empitjorar de forma accelerada. L'escalfament del planeta, les elevades emissions de gasos contaminants, el creixement de les àrees urbanes i la població mundial, la contaminació per indústries alimentàries insostenibles, el desequilibri en les precipitacions, entre molts altres, són ja realitats dels temps que vivim.

En molts àmbits diferents, ja s'estan patint els efectes irreversibles d'una sobreexplotació dels recursos del planeta. En la lògica hegemònica que opera les nostres relacions socials i econòmiques, més vol dir millor, i en aquest context no hi ha lloc per la reducció o el plantejament de límits en la forma de produir. En una societat de consum massiu, que arriba cada vegada a més països i més població, es fa evident que hem de repensar com vivim i com ens aprovisionem de béns. Entre tots els processos que estan afectant en aquesta emergència climàtica, l'agricultura i ramaderia industrial hi prenen protagonisme.

Aquest treball neix d'aquestes preocupacions, agreujades durant el període de pandèmia, restriccions i confinament. Al llarg d'aquests mesos pandèmics, és fa encara més evident un fet; les xarxes d'aprovisionament dels béns que necessitem per a la vida estan lluny de nosaltres, no posen la vida al centre i no hi tenim decisió. Aquestes xarxes entenen únicament de factors econòmics; les conseqüències socials, polítiques, socioeconòmiques o ambientals que puguin ocasionar no són ni tant sols tingudes en compte. Cal tenir present que durant els mesos de confinament estricte, es va arribar a qüestionar la capacitat d'abastiment de productes de primera necessitat degut, entre d'altres, als llarguíssims circuits que recorren; efectes directes d'una economia global que ha prioritzat l'especialització mundial a la autosuficiència de les nacions i comunitats.

En aquest text es pretén posar sobre la taula la importància d'una sobirania alimentària com a base de la resiliència d'un territori; reduir els circuits, consumir productes locals, tenir en compte la qualitat dels productes i els seus efectes sobre els nostres organismes i el mediambient. En definitiva, tenir veu i vot en com s'està produint allò que consumim, quin impacte està tenint en nosaltres i el nostre planeta, i que tot això sigui sostenible en el temps.

En tot això, els darrers anys l'agroecologisme ha anat obrint camí com a alternativa al model alimentari industrial. Tot i ser un sector en construcció i constant replantejament, han proliferat iniciatives, maneres d'entendre el moviment i diversitat a l'hora de dur-ho a la pràctica. Però totes elles, partint de punts comuns; sobirania alimentària, consciència i sostenibilitat.

Per tal de nodrir aquesta recerca d'estudis rellevants en la matèria s'han consultat estudis catalans, de l'estat espanyol i de diversos països, per conèixer l'estat de la qüestió a diferents nivells. Per la part d'estudi de l'agricultura tradicional, cal esmentar que s'han agafat de referència les dades publicades per la Organització de les Nacions Unides per l'alimentació i l'agricultura (FAO, en endavant) en els seus diversos articles publicats. Alhora, a nivell estatal, s'ha utilitzat les dades publicades per l'Institut Nacional de estadística del govern d'Espanya (INE, 2020). Pel que fa al seu estat a nivell català s'han agafat dades de la Generalitat de

Catalunya, el Consell Català de la Producció Agrària Ecològica i d'altres textos d'entitats representatives del territori.

A llarg del text, a diferència d'altres estudis que han obert camí en la matèria, es parla d'agroecologisme i no de cooperativisme agroecològic. Això és degut a que, després de tenir contacte amb productores, s'ha constatat que moltes d'elles no s'organitzen amb aquesta forma jurídica, tot i tenir bases agroecològiques fortes. És per això que es decideix parlar d'agroecologisme en termes generals, i deixar la forma d'organitzar l'entitat fora de l'equació, a l'entendre que la forma jurídica no descriu la pràctica. Alhora que també pot servir de reflexió pel moviment cooperativista, i ser optimistes en que encara queda camp per recórrer i potencials adeptes al format cooperatiu.

1.1 Objectius

A grans trets, els propòsits que porten a realitzar aquest treball són diversos:

En primer lloc, l'objectiu central text és identificar, en la mesura que sigui possible, quins factors són els limitants, des de la perspectiva de la producció, pels projectes agroecològics agrícoles. És a dir, identificar quines són les principals dificultats que es troben a l'hora de començar el projecte, fer-lo créixer i que el fer-lo sostenible en el temps.

A més, tot i conèixer el sentit global que tenen i la importància de preservar el mediambient, saber què està impedit que sigui un model de consum majoritari i que desplegui suficient potencial per abastir el mercat alimentari.

Per últim, donar una base bibliogràfica sòlida a favor del sentit que tenen aquest tipus de projectes, per la qualitat alimentària del producte, la preservació del medi, el canvi de relacions amb la producció i consum, i la reducció d'efectes nocius pel planeta.

1.2 Estructura del Treball

La recerca es divideix en dues parts; la primera part teòrica i la segona pràctica.

La primera part es dedica, a una recerca de la literatura i dades ja existent sobre temes relacionats, per saber en quin punt es troba la qüestió. En aquest punt s'aprofundeix en l'agricultura, dades globals, el sector ecològic i l'estat a Catalunya. Després en la segona part, es fa un anàlisi qualitatiu, a través d'entrevistar i conèixer de primera mà a persones que estan duent a terme projectes productius agroecològics sobre el terreny. Amb aquest apropament es pretén conèixer les claus i limitacions amb les que es troben, i buscar fets comuns entre projectes. En aquest apartat es fa un recull estadístic i qualitatiu de les dades obtingudes. Per acabar, tenint en compte les dues parts, es fa una valoració final i s'exposen les conclusions extretes de la recerca.

2. ESTAT DE L'ART

Per contextualitzar l'estudi, s'ha realitzat una recerca bibliogràfica de l'estat de la qüestió. Es pot concloure que l'agroecologia, el seu potencial i l'impacte de l'agricultura en el mediambient són temes recurrents d'estudi. Tot i això, encara que a nivell teòric s'hagi aprofundit, trobem encara moltes mancances a l'hora de dur a terme projectes d'agroecologisme i promoure el seu subministrament d'aliments per a la societat.

Per introduir el terme producte ecològic, i entendre la diferència amb els agroecològics, s'ha consultat, segons la certificació CCPAE, què es defineix com a tal per rebre aquesta consideració; "Els productes vegetals ecològics són productes cultivats sense adobs ni pesticides de síntesi química (fungicides, insecticides o herbicides). Per tant, sense residus d'aquestes substàncies. Només s'utilitzen adobs orgànics i minerals natural La sanitat vegetal es basa amb mètodes preventius i tan sols es poden utilitzar productes fitosanitaris naturals No estan autoritzats els cultius transgènics. "

Pel que fa a l'agroecologisme, es detecta que no hi ha unanimitat entorn a la definició. Això és degut, entre altres, a que el moviment ha anat agafant profunditat en la seva definició i objectius al llarg de la seva història. Als seus inicis es definia únicament com a disciplina científica, i als anys 80, després l'auge dels moviments ambientals durant les dues dècades anteriors, sorgeix també com a pràctica agrícola i es va interconnectant amb altres moviments ecologistes. Tota la història del moviment es pot trobar al text de *Wezel, et al, 2009*, on es fa un repàs exhaustiu de l'evolució i característiques adquirides amb el temps. Com dèiem, hi ha disparitat entre definir agroecologisme com a l'ecologisme dels sistemes alimentaris (*Francis, et al, 2003*), com al disseny i gestió d'una agricultura sostenible (*Altieri, 1995; Alteri, 2000*), o com a moviment social i pràctica transversal.

En aquest text s'entén com a moviment social, disciplina científica i pràctica productiva, que té consideració de la perspectiva ecològica, socioeconòmica i política de manera global. Així doncs va un pas més enllà dels productes ecològics, i no només es busca produccions sense productes químics, sinó que es té una perspectiva local, rural, política, de relacions entre la producció i el consum, de prioritzar la vida i no el mercat, ambiental, estacional i de respecte de l'entorn. L'agroecologia com a eina per construir alternatives locals a la globalització i a la seva expressió territorial, amb circuits curts, mitjançant la creació d'iniciatives socials i econòmiques descentralitzades. (*Badal i López, 2006; L'Aresta, 2017; Mendez, et al, 2013; Wezel, et al 2009*).

Per últim, en aquest text, s'entenen com a xarxes d'articulació agroecològica aquells entramats formats per cooperatives, grups de consum i altres formes d'organització del consum, que s'uneixen a altres projectes productius que les abasteixen de productes agroalimentaris bàsics (verdures, fruita, ous i pa, habitualment, entre d'altres), i que per tant, proposen formes alternatives al consum. En aquest sentit, és important entendre que, a diferència de la manera habitual de percebre negocis o projectes (tant de producció com de consum) com a punts aïllats, aquestes iniciatives s'han d'entendre dins d'un entramat en xarxa. Una característica important del sector agroecològic és que trenca amb la forma que entenem la producció i consum de

productes. En la lògica mercantil, la producció es dona de forma individual i aïllada en cada projecte, i el consum passa a ser una decisió individual. La concepció liberal del mercat, així ho concep. Els projectes agroecològics cooperatius, s'organitzen en xarxa entre consumidores i productores per facilitar la coordinació i logística entre les parts (Aresta, 2020).

2.1 L'Agricultura al món

L'agricultura, entès com el tractament del sòl i el cultiu de la terra per tal de produït aliments, ha sigut un pilar per a la vida i l'alimentació de la humanitat des de temps immemorials. S'estima que fa més de 9.000 anys que la humanitat aprofita els coneixements adquirits a través de la pràctica per subsistir en la majoria de zones poblades del planeta.

L'any 2019, malgrat que a molts dels països més industrialitzats veiem com s'ha reduït la seva presència en la vida quotidiana, l'agricultura seguia tenint un pes destacat en el PIB de la majoria de països de món, segons el Banc Mundial.

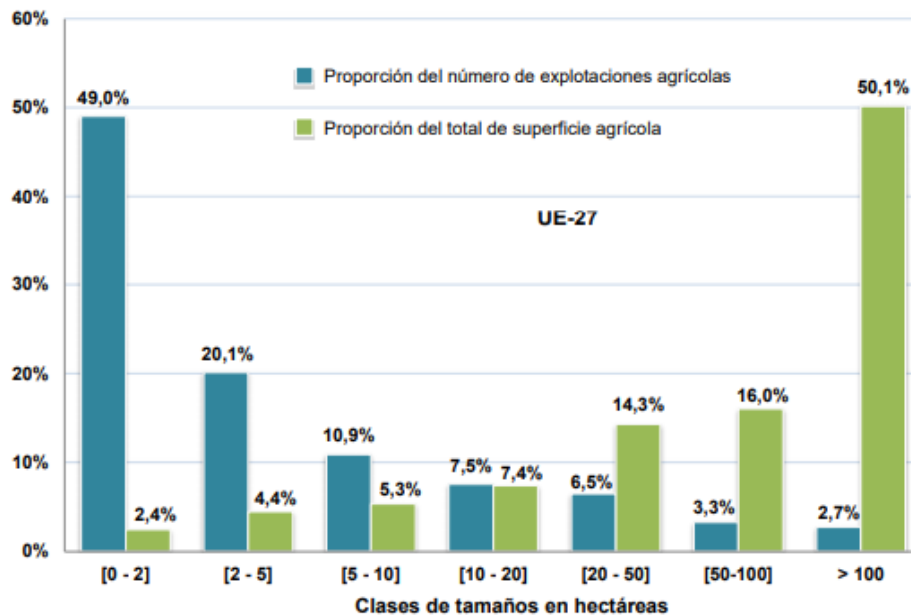
2.1.1 Dimensió de les explotacions

Un dels factors determinants a l'hora d'entendre l'agricultura és la dimensió de les explotacions. A nivell mundial, la mida és molt majoritàriament de petit format. Tal com s'apunta a diversos estudis (FAO, 2010; FAO, 2013; FIDA, 2011), les explotacions de menys de 5 hectàrees representen el 95% del total mundial. A més, el 73% del total d'explotacions agrícoles mundials compten amb menys d'una hectàrea de terra. Tot i això, degut als baixos índex de productivitat en alguns casos, aquestes explotacions alimenten a un percentatge molt menor de persones que les minoritàries, en nombre, explotacions massives. Així doncs, és evident que l'accés a la terra és un fet clau a molts països, com també que la mercantilització d'aquesta porta a que es limiti l'accés a qui pot pagar-ne els preus (Cloquell, et al, 2005). Això és el que provoca que la majoria d'explotacions siguin de dimensió reduïda i per abastir un petit nombre de persones.

Tot i això, a Europa les dades són moderadament diferents. Segons les dades del CAM (*Cens Agropecuari Mundial ; Belières, et al, 2013*) als països membres de la OCDE, entre ells Espanya, no han parat de disminuir el nombre de petites explotacions en els darrers anys. Dels estudis anteriors, en podem extreure que Europa no ha patit processos d'industrialització agrícola com els vistos a Amèrica del Nord i Central i Oceania (també per la menor extensió d'Europa vers els continents esmentats), on les concentracions de més de 100Ha són molt elevades, però sí que estan centralitzant les terres en explotacions considerades massives (de més de 10Ha). Tot i això, i a diferència del que podria semblar, la petita producció agrícola no és únicament protagonista a països de rendes més baixes. També ho és tant a Europa, com d'altres països amb molt potencial econòmic i territorial com India, la Xina i Brasil.

A Europa, s'estima que la distribució per mides de les explotacions és el següent:

Figura 1: Distribució de les explotacions agrícoles segons mida i superfície agrícola total a tota la Unió Europea (UE-27)
(Eurostat, 2012)

Així doncs, a la figura 1 veiem com, tot i no ser majoritàries en nombre, les explotacions massives estan centralitzant la terra amb el que ja acumulen més de la meitat dels sòls agrícoles a Europa. Extrapolant-ho al consum, i sense tenir en compte que les explotacions agrícoles industrials presenten índex de productivitat molt més elevats, és fàcil d'imaginar que concentren la quota de mercat de productes agrícoles (i sense tenir en compte l'elevat nombre d'importacions que té aquest sector). Aquestes dades són fruit de la dinàmica en els darrers anys, que ha portat a una industrialització accelerada del sector. Això ha fet que molts petits productors veiessin com les seves explotacions eren cada cop menys competitives.

Amb totes aquestes dades, cal esmentar també que genera consens en un gran nombre d'estudis de la qüestió la relació entre la dimensió i el tracte amb el medi ambient. "L'agricultura a petita escala té relació amb qüestions com la pobresa, les contribucions a la seguretat alimentària i sobirania alimentària, creixement econòmic i desenvolupament rural en quasi tots els països, i és de gran necessitat invertir-hi en tots els països" (FAO, 2013). Aquesta necessitat es fa palesa en la Política Agrària Comuna (PAC), ja que la UE inverteix grans quantitats de diners per mantenir petites i mitjanes explotacions agrícoles que altrament ja no existirien. Així doncs, són diversos autories i textos que apunten a les petites produccions com a potencials actius per a la protecció dels medis, pel seu contacte directe amb l'explotació i les tècniques més sostenibles que utilitzen (HLPE, 2013).

A part de la mida, l'agricultura a nivell mundial, es troba amb diversos problemes sistèmics que amenacen el sistema alimentari, la productivitat i la sostenibilitat, que es plantegen a continuació.

2.1.2 Agricultura com a negoci

L'agroindústria considera els aliments com a una simple mercaderia, com a un negoci qualsevol. És per això que la indústria utilitza i es considera amb prou legitimitat com per utilitzar grans quantitats de recursos naturals molt valuosos pel planeta i la humanitat, com el sòl o l'aigua, en la producció de cultius que no tenen com a destí final la mera alimentació de persones, sinó els beneficis econòmics d'empreses. Aquest context és el que permet destruir zones i recursos únics amb l'única fi de satisfer demanda i generar ingressos, i provoca la utilització de manera molt ineficient sòls fèrtils (produint cultius d'aliments de baixa qualitat, per a molt poques persones) mentre gran part de la població mundial no té prou aliments per sobreviure. És produeix la paradoxa que bona part de la població d'un territori no té accés a aliments o a recursos necessaris per produir-los, mentre la terra cultivable del seu territori s'ocupa a cultius massius destinats als mercats rics.

2.1.3 Accés a l'aigua

Un altre fet determinant per l'agricultura és l'accés, o, en molts casos l'escassetat, d'aigua. Ens els darrers anys, a molts països s'ha vist reduïda la productivitat dels cultius degut a l'escassetat d'aigua que s'està vivint (FAO, 2020). El creixement demogràfic i el desenvolupament socioeconòmic industrial estan propiciant una escassetat d'aigua, ja que generen una major demanda del que existeix d'aquest recurs natural finit. El canvi climàtic, afecta encara més aquests factors. En conseqüència, la quantitat d'aigua dolça disponible anualment per persona ha disminuït més del 20% en els darrers 20 anys. Aquesta problemàtica, com sovint passa globalment, és particularment greu a l'Àfrica septentrional i Àsia Occidental, on moltes zones es troben per sota el llindar de greu escassetat. Així doncs, el sector 'agrícola, es troba davant un repte global com és la disponibilitat d'aigua, i alhora es troba en conflicte amb altres sectors que també requereixen grans demandes d'aquest recurs, com l'industrial, energètic, alimentària, ramadera, etc. Degut a l'agricultura industrial intensiva, s'ha incrementat moltíssim el consum d'aigua per aquests usos. A Espanya (PWC, 2018), l'any 2014 el consum d'aigua per usos agrícoles suposava el 79% , el sector industrial i energètic el 19% i els usos urbans el 14%.

2.1.4 Monocultiu i centralització de terres

Per altre banda, la organització actuals dels cultius a nivell mundial porta a una especialització per zones o països i això provoca gran extensions de monocultius, que afecten greument a la biodiversitat i salut dels ecosistemes. A més, les grans explotacions de monocultiu, requereixen l'ús de fertilitzants químics, herbicides i insecticides, que són dependents del petroli i altament contaminants per l'aigua i el sòl. Tot i representar un petit nombre, ocupen grans extensions de terreny i provoquen desforestació de zones molt riques amb biodiversitat. Aquesta proliferació de cultius massius, sovint es produeix a països pobres amb grans extensions de terreny i amb climes òptims per cultivar-hi productes amb gran demanda pels països més rics (com l'alvocat¹, blat de moro, tabac, cotó, i la soja i cereals massius per la ramaderia intensiva). En alguns

¹ Un exemple, és la gran desforestació que es produeix a Mèxic pel cultiu d'alvocat. Els darrers anys, els cultius han provocat gran desforestació en zones de boscos i selva, provocant incendis per habilitar terrenys de cultiu. S'estima que cada any es perden entre 600 i 1.000 Ha de bosc per aquest motiu, segon dades de l'Institut Nacional d'Investigacions Forestals, Agrícoles i Pecuàries de Mèxic.(INIFAP)

casos, aquests cultius impliquen a grans multinacionals i càrtels que acaben controlant aquests productes i provocant crisis mediambientals (*Arpa, 2020*).

Per concloure aquest apartat, "Les Nacions Unides ens informen que un 17% del planeta pateix desnutrició i que el 2050 hi haurà uns tres mil milions de boques més per alimentar. Els ecologistes alerten que una de cada vuit espècies d'aus està en perill d'extinció, com a conseqüència de l'expansió agrícola i la desforestació. Els enginyers estimen que l'agricultura és responsable de tres quartes parts del consum d'aigua a escala mundial, i això sense esmentar la contribució que fa al canvi climàtic! Tanmateix, encara és més greu que el control de tota la cadena de producció d'aliments, des de les llavors fins a la comercialització, estigui en mans d'unes quantes empreses." (*RCE, 2009*).

2.2 Agroecologisme i sostenibilitat

Ja fa dècades que s'ha posat sobre la taula que el model actual presenta evidents símptomes d'inviabilitat de creixement de població i hàbits de consum. L'any 1972, l'informe Meadows (*Meadows, 1972*) ja va plasmar de manera explícita la greu crisi ecològica que afectava el planeta, provocada pel propi ser humà. Aquest informe va generar gran controvèrsia i va provocar una creixent preocupació pel planeta. En aquest, s'alertava que les tendències de creixement que s'estaven assolint posaven al límit el planeta en àmbits com l'ús dels recursos naturals, contaminació, increment demogràfic, degradació dels ecosistemes, etc. Des de llavors, lluny de revertir la situació d'aquelles advertències, no ha deixat d'empitjorar. No és que hi hagi risc de superar els límits com es pronosticava en l'informe, sinó que ja s'estan superant (*García, 2004*).

L'any 2005 es va publicar l'informe d'avaluació dels ecosistemes del mil·lenni (*Reid, et al, 2005*), encarregat pel secretariat de les Nacions Unides. L'estudi va ser dut a terme per uns 1.360 experts de tot el món, i tenia com a objectiu avaluar les conseqüències dels canvis en els ecosistemes pel benestar humà. En aquest extens document, es proporciona una valoració científica molt acurada de l'estat dels ecosistemes en aquell moment, desgranat per volums tècnics. Alhora també posava les bases i accions necessàries per a la millora en la conservació i sostenibilitat, així com la millora del benestar de les persones. Com a principals conclusions, i només citant-ne unes quantes, se'n podia extreure; En els darrers 50 anys, els humans havien transformat més i més ràpidament els ecosistemes que en cap altre període de temps de la història, i majoritàriament per satisfer necessitats humanes (aliment, aigua i energies), i que això havia afectat de manera irreversible la biodiversitat del planeta. Esmentava que aquests canvis en els ecosistemes per voler assolir major benestar humà (benestar entès amb els termes que són centrals en la societat actual), havien comportat greus costos ambientals i socials, i que a més, no havien sigut de forma lineal entre les persones, sinó que havien accentuat la desigualtat en gran part de la humanitat. També auguraven un empitjorament de la situació de manera exponencial. Apuntaven a que el canvi climàtic produït per la contaminació, incrementava les alteracions i pertorbacions. Destacaven també la destrucció del cicle de l'aigua i el sistema de renovació hídrica, que no pot abastir la renovació de l'aigua al ritme que es consumeix, i apuntaven a les sequeres que afecten gran extensions del planeta. Entre moltes altres afirmacions i problemàtiques futures amb les que resolia l'estudi.

D'aquests greuges al medi ambient, s'estima que un 25% de les emissions totals de gas d'efecte hivernacle, són produïdes per les activitats agrícoles (*Banc Mundial, 2019*). A més, l'agricultura utilitza un 70% de l'aigua que s'extreu, i genera una quantitat molt alta de desfets nocius pel planeta.

En aquest context, i en l'àmbit de l'agricultura que és el que tracta aquest treball, són molt nombrosos els estudis que interpel·len l'agroecologisme com a pilar imprescindible en l'alimentació sostenible. Dels més rellevants és l'informe publicat per *FAO (2014)*, fruit de la trobada internacional d'aquell any, que detalla de manera molt exhaustiva la profunditat de l'agroecologisme; des dels seus beneficis ecosistèmics, la contribució a la biodiversitat, la preservació del medi, la salut del sòl, la seguretat alimentària, l'aportació a l'equilibri hídric del planeta, la seva resiliència al canvi climàtic, entre molts altres aspectes tant ecològics com polítics, econòmic i humans. És un dels estudis publicats més extensos i que tracta de manera transversal tot el moviment. Argumenta que l'agroecologia es postula com a una opció prometedora per fer front als reptes actuals i futurs dels sistemes alimentaris, per la seva capacitat d'oferir solucions globalment beneficioses. També apunta a la necessitat de crear entorns propicis per a la proliferació d'aquest tipus d'agricultura, i fomentar la inversió per dimensionar les iniciatives. Conclou que, en la trobada que recull el text, "es va demostrar que els interessats representats disposaven de tots els mitjans necessaris per a que aquesta transformació passi. No es necessita més que acció, visió, responsabilitat cap a les generacions futures i, sobretot, coratge."

En aquesta línia, en la segona trobada internacional de la *FAO*, s'afirmava que hi ha un creixent conjunt d'evidències científiques i experimentals que demostren que l'agroecologia facilita i contribueix directament a les transicions cap a sistemes alimentaris i agrícoles ambientalment sostenibles, econòmicament justos i socialment equitatius. També destacava el seu impacte en les persones, al posar en valor que situï les persones al centre, empoderi a ser agents crítics i fomenti la transició dels sistemes alimentaris. Més enllà d'això, l'objectiu ja no va ser tant detallar els beneficis de l'agroecologisme, sinó detallar accions concretes per dimensionar els projectes agroecològics, interpel·lant els propis projectes i governs, i com aquesta proliferació pot fer assolir objectius de l'Agenda 2030 a nivell mundial (*FAO, 2018*).

Tot i això, el moviment agroecològic es segueix trobant, principalment, amb reptes com la falta de percepció social de la gravetat de la crisi, la desvinculació de les persones dels ecosistemes, el poc marge de maniobra temporal amb el que es troba la humanitat, la percepció de les pràctiques sostenibles com a ineficients o arcaiques i la forma de vida i consum. Una de les iniciatives que s'estan duent a terme a través d'aquests moviments, és promoure la sostenibilitat basada en un model de proximitat, on es redueixin els transports i on els productes i recursos siguin propers; fer les comunitats i societats més resilients i autosuficients, per poder-les fer menys vulnerables (*Yayo Herrero, 2006*).

2.2.1 Agroecologisme com a moviment Polític

Més enllà de l'efecte nociu pel planeta i els nostres organismes, en les darreres dècades cada vegada hem perdut més el rastre de l'origen del nostre consum. Cada vegada som més ignorats sobre el que mengem. Hem creat productes alimentaris industrials que passen processos complexes de tractament (conservació, coloració, edulcorització, etc.) on s'han allunyat molt

dels aliments originals que els componen. Hem arribat al punt que alguns productors de llavors fan que només siguin *útils* per ser plantades una vegada, i que la descendència no tingui capacitat de germinar, per tenir la producció condicionada a consumir-ne. Hem creat productes amb més pes en plàstic que en menjar. Hem arribat a comprar productes que recorren milers de quilòmetres per arribar a les nostres cases. I una inacabable llista de sense sentits que reproduïm dia a dia com a societat.

En aquest context, i tal com s'ha comentat en apartats anteriors, l'agroecologisme no només alça la veu per preservar el mediambient, fomentar un altre tipus d'aliments i formes de produir-lo, sinó també com a forma de trencament amb la dinàmica depredadora de l'economia actual.

És una forma, aplicada a l'alimentació, que prioritza les necessitats de les persones i del medi ambient per sobre del lucre individual. És prioritzar els valors de l'equitat, sostenibilitat i compromís social, per sobre dels beneficis, rendiments i curt termini. I és només d'aquesta manera i amb aquestes valors que es poden revertir els efectes del consum actual, perquè intentar canviar "el procés" de fer les coses, sense replantejar-nos el marc en el que produïm en cadena i massivament, no farà canviar la situació.

I en aquest sentit, l'agroecologisme també va més enllà del pur ecologisme de supervivència de l'espècie, que pot portar a pensar "hem de preservar el medi ambient per a poder seguir vivint". Ja que alhora, també es qüestiona les dinàmiques internes que es produeixen entre les persones. Entre Nord i Sud, entre producció i consum, entre nacions, entre comunitats, entre treballadors.

2.3 Les explotacions agroecològiques a Catalunya

2.3.1 Perspectiva Històrica

Són nombrosos els estudis a nivell català sobre la història de l'agroecologisme, del moviment cooperativista i dels sindicats de pagesos. En aquest treball no es pretén fer una recerca històrica del moviment, i per tant, s'ha evitat tractar amb profunditat aquest camp d'estudi per centrar-se en els reptes i potencialitats de les darreres dècades i l'actualitat.

A Catalunya, es data cap als anys noranta l'inici del moviment agroecològic. En els seus inicis, les organitzacions eren de caire de consum i les més notòries per ordre cronològic van ser el Brot de Reus (1987), El Rebot de Girona (1988) i la Germinal de Barcelona (1993). Pel que fa a l'aprovisionament destaquen Cal Valls (1979), la Coordinadora d'Agricultura Ecològica (1983), com també a finals dels anys noranta el Centre de Recursos i Informació per al Consum, Ecoconsum i la Xarxa de Consum Solidari. També cal destacar en aquest apartat, l'assemblea de pagesos, La Xarxeta (Xarxa de pagesos agroecològics de Catalunya), l'Aliança per la sobirania alimentària dels pobles, la Repera, entre moltes altres iniciatives que han participat i posat el seu gra de sorra en la estructuració del moviment a terres catalanes.

Totes aquestes iniciatives han anat aplanant el camí als projectes i xarxes que han vingut després, i les quals sense elles encara seria molt més complicat seguir per aquesta via de autoorganització i producció.

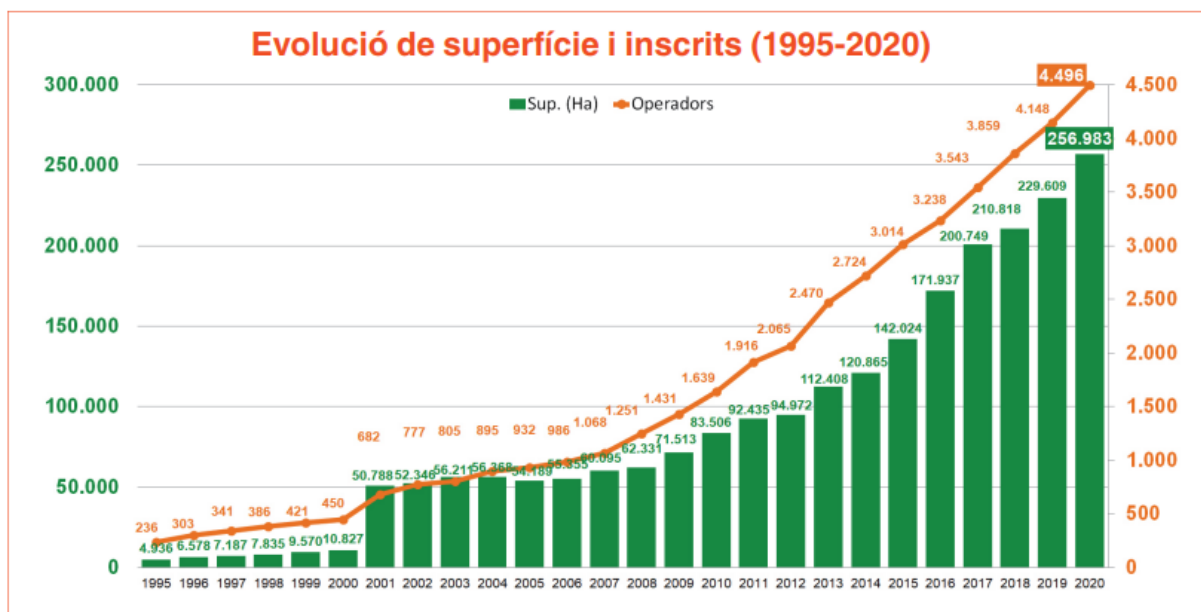
2.3.2 El sector en l'actualitat

A Catalunya, els darrers 10 anys han desaparegut 6.800 petites i mitjanes explotacions agrícoles, i la població agrària no arriba a l'1%. Al mateix temps, la indústria alimentària no deixa de créixer entorn a grans estructures empresarials que monopolitzen el mercat, fixen preus i provoquen la precarització del sector. Aquesta precarització fa que cada vegada hi hagi menys explotacions rendibles. S'estima (Cabayol & Baiges, 2017) que només el 30% del total de productes que mengem són produïts a Catalunya. Aquesta reducció forçada del nombre de pagesos és degut a la reducció de guanys de les petites explotacions, que porten a fer insostenibles els projectes. Alhora, els darrers anys s'ha desprestigiats el sector primari i la pagesia, sent professions amb poc reconeixement social en el "món modern", on les figures que encarnen l'èxit són multimilionaris propietaris d'empreses tecnològiques. A més a més, l'accés a la terra (Gonzalez-puente, 2020) també és un enorme limitant pel sector. Tal com es conclou a l'article, la terra ha perdut per moltes persones que en posseeixen, el valor com a factor de producció, i n'ha guanyat com a mercaderia recalificable per a edificacions o altres usos. Com ja s'havia comentat (Cloquell, et al, 2005), és evident que l'accés a la terra és un fet clau pel sector i que la seva mercantilització porta a que limiti l'accés a gran companyies que centralitzen les extensions.

En els darrers anys, tot i no ser majoritari, sí que en certs àmbits s'ha creat certa consciència de la importància en el consum i la sostenibilitat. Mentre que l'any 2003 el volum de facturació de productes ecològics era de 34,5 milions d'euros, l'any 2009 es situava en 85 milions d'euros, l'any 2016 havia augmentat fins els 483 milions d'euros i les dades més recents, del 2019, es trobaven en 808M d'euros (CCPAE, 2020). Així doncs, les dades més recents apunten a un augment sostingut en la tendència de creixement, i les facturacions ecològiques a Catalunya van créixer el 2019 un 15,8% respecte l'any anterior. Cal destacar que tan ni tant sols la meitat (45%) d'aquesta producció va ser destinada a territori Català, un 22% a l'estat espanyol i un 33% va ser exportat, tot i presentar diferències molt notòries entre subsectors.

Pel que fa a extensió, les dades de 2019 (CCPAE, 2020) apuntaven a un creixement de la superfície inscrita i qualificada com a agricultura ecològica.

Figura 2: Evolució de superfície qualificada com a ecològica i projectes inscrits al Consell Català de la Producció Agrària Ecològica (1995-2020)
(CCPAE, 2020)

Tal i com mostra la Figura 2, l'evolució d'extensió no ha parat de créixer al igual que el nombre d'operadors inscrits al registre del CCPAE, arribant a les 256.983 hectàrees i els 4.496 operadors. Cal però, tenir en compte que no totes les iniciatives es troben inscrites a aquest registre, i que el format d'entitats d'aquest estudi són molt diferents entre elles. La quantificació per comarques la lidera Lleida (138.639 Ha), seguit de Girona (48.822Ha), Barcelona (45.055Ha) i finalment Tarragona (23.467Ha). En aquest apartat, podem fer la reflexió de que tot i acumular el 80% de les cooperatives de consum, Barcelona només disposa del 17,5% dels sòls totals destinats a la producció agrària ecològica, mentre que Lleida, que només representa el 6% de les cooperatives de consum, acumula el 54% dels sòls. Resulta fàcilment deduïble al conèixer el context productiu agrari català, però no per això deixa de ser rellevant. Alhora, també cal tenir en compte que els canals de distribució a través de cooperatives de consum són irrisoris al costat de les grans cadenes de distribució mercantil.

Dins d'aquesta conscienciació i augment innegable del sector ecològic, s'ha produït un fet paradoxal en les cooperatives de consum; mentre que ha crescut molt la demanda de productes ecològics, les cooperatives de consum han incrementat la rotació de persones i reduït les llistes d'espera. Tot i reduir les llistes d'espera o eliminar-les, no es pot constatar que hagin reduït les persones membres. Això pot significar que, tot i augmentar notablement la demanda d'aquest productes, aquest no s'ha vist canalitzat a través d'aquests canals. Això és degut a que part d'aquest creixement de demanda, s'ha fet a través de la perspectiva i praxis habitual; producció massiva de productes, i les grans empreses de l'agroindústria han volgut entrar-hi per guanyar més mercat. En la majoria dels casos, aquesta nova agricultura de productes ecològics, que està agafant molta solidesa tant a Catalunya com a l'estat espanyol, només es centra en el producte. És a dir, es produeix aliment que pugui ser considerat ecològic pels segells de qualitat, sense

tenir en compte la sostenibilitat global i el potencial de tot el moviment agroecològic. Una vegada més, es planteja la dicotomia entre capital, *greenwashing* i sostenibilitat. Tal com apunta *Lúcio André de Oliveira Fernandes* (2015), tot i aplicar-ho a un context diferent com són les granges del Brasil, però alhora extrapolable en el fons de la qüestió: si s'analitza des d'un punt de vista econòmic tradicional, els models industrials (fins i tot els que tenen processos ecològics) poden ser més rentables en termes monetaris, però des d'una visió socioeconòmica global i col·lectiva, els petits projectes agroecològics són molt més eficients i sostenibles mediambientalment. Tot i això, també s'ha de tenir en compte que part del creixement del sector també és degut a la creació de petits negocis de venda de productes ecològics, més enllà del consum organitzat.

Com es comentava doncs, cal posar perspectiva a l'hora d'interpretar les dades sobre productes ecològics, ja que tal i com es planteja actualment la certificació, deixa molts dubtes en sí és suficient per revertir tots els efectes negatius de la producció agrícola massiva i si pot ser realment sostenible. Tal i com explica en aquesta línia *Carla Roca*, experta en agroecologia i membre de la Cooperativa l'Aresta, a la plataforma digital Surt de Casa (*Surt de Casa*, 2021) "Val a dir que aquestes són les dades oficials, on només s'hi compten els cultius certificats. El concepte de sostenibilitat ha estat un dels més tergiversats en els últims temps, tothom sap el que vol dir i al mateix temps ningú ho sap. Amb aquestes quantificacions se'ns estan escapant les dades de l'autoconsum, dels petits projectes productius no certificats, dels que ho fan sota la fórmula de segells participatius de garantia... Hi ha moltíssimes persones i col·lectius a Catalunya que, bé per a elles mateixes o bé per comercialitzar en canals curts basats en la confiança, estan produint aliments de manera sostenible, aprofitant els recursos del seu entorn, fent un maneig conscient dels conreus, conservant i recuperant varietats tradicionals... És sostenible una plantació de 500 Ha de préssec certificat en ecològic? Segurament no ho és, ni en termes de biodiversitat ni de dignitat laboral. ".

2.3.3. Les xarxes agroecològiques en l'actualitat

L'any 2010, segons la Federació de Cooperatives de consumidors i usuaris de Catalunya, es comptabilitzaven 123 cooperatives de consum, amb més de 4.000 unitats de consum membres. Segons càlculs mitjans, l'estimació era d'entorn les 12.000 persones participants en aquestes xarxes d'aprovisionament d'aliments. Pel que fa a la distribució territorial, trobem una enorme diferència; més del 80% es trobaven ubicades a la província de Barcelona, seguit d'un 8% a Tarragona, 6% a Lleida i 4% a Girona. Així doncs, veiem com la distribució a través de Cooperatives de consum està molt centralitzat a la província de Barcelona (*FCCUC*, 2010).

A l'hora de buscar dades més actualitzades de les cooperatives de consum vigents a Catalunya, ens trobem amb una clara manca de fonts fiables d'informació. Cal esmentar que és un problema habitual tant en l'agroecologisme, cooperativisme i Economia Social i Solidària, la falta d'estudis i publicació de dades contrastades. En aquest sentit, manca l'existència d'un registre únic on constin aquest tipus de projectes. L'estudi amb un consens més ampli sobre aquestes dades (*Fernández i Miró*, 2016) apunten a unes 160 cooperatives de consum a Catalunya, i fins a una seixantena d'aquestes a la ciutat de Barcelona abastint a unes 3.500 persones. D'aquestes cooperatives, la mitjana és d'entorn les 20-25 unitats de consum (*Badal, et al.* 2011). En aquest apartat cal esmentar que moltes d'aquestes iniciatives de consum, tot i tenir una activitat habitual, no estan constituïdes legalment, i per tant, poden no estar comptades dins dels càlculs

més recents al respecte. La majoria de les cooperatives de consum funcionen gràcies a les tasques voluntàries de les persones membres, i són només una minoria les que remuneren tasques, ja que requereix una mínima dimensió social. Una de les preocupacions més centrals ha estat la dimensió de les organitzacions, per poder mantenir una gestió sostenible i conscient, i sovint posant límits al seu creixement per la possibilitat de perdre els valors centrals. Tot i això, a pesar d'intentar fer un esbós del model majoritari d'aquestes organitzacions, cal esmentar l'enorme diversitat de formes jurídiques, dimensió, organització interna, relació amb aprovisionaments, remuneració del treball, distribució, diversificació de producte, etc. (*L'Aresta, 2017*).

Dins del moviment agroecològic, des de fa una dècada, s'ha començat a fer evident la manca d'estructures i organització sòlides que permetin afrontar de manera col·lectiva reptes que planteja el model. El que fa uns anys acostumava a veure's com a problemàtiques individuals, ara es comença a plantejar-ne solucions compartides per fer sostenible el moviment agroecològic (*L'Aresta, 2017*).

3. ANÀLISI QUALITATIU

3.1 Metodologia

Després de la part de recerca bibliogràfica sobre la qüestió, i aprofitant les sinèrgies amb l'Associació de Productors i Consumidors del Vallès Occidental (PiC en endavant) i l'Ateneu cooperatiu del Vallès Occidental, s'ha fet una recerca qualitativa de projectes de producció agroecològica, especialment al Vallès Occidental, Oriental i Baix Montseny.

L'estudi del PiC i l'Ateneu, s'emmarca en una campanya de diagnòs a grups de consum i productores, per tal d'augmentar la bases de dades d'aquests projectes, especialment a la comarca del Vallès Occidental, però també al Vallès Oriental, Baix Llobregat i el Bages. Per tant, totes les dades recopilades a aquestes comarques són fruit del seu treball i en aquest estudi només s'analitzen els resultats obtinguts. De tota la diagnòs feta pel PiC, només s'han tingut en compte les fetes a productores. Addicionalment, també s'ha ampliat la base de la recerca a la zona del Baix Montseny. L'ampliació de l'estudi del PiC s'ha fet per part de l'autoria del treball i únicament a projectes de producció, i no a projectes de distribució i consum

L'objectiu de la recerca plantejada pel PiC és conèixer la situació actual en la que es troben els projectes de producció i consum, per tal de col·laborar, donar suport i veure les necessitats reals que hi ha al territori. De fons, es perseguia facilitar la comunicació i integració entre producció i distribució, per detectar possibles desajustos entre oferta i demanda. Com a reflexió última de l'estudi, es plantejava la possibilitat de teixir una xarxa agroecològica a la comarca, i per exemple, planificar la producció. L'estudi s'ha realitzat utilitzant plantilles d'entrevista, que van ser dissenyades conjuntament entre l'Ateneu Cooperatiu del Vallès Occidental, el PiC i l'autor d'aquest treball, en reunions per definir exactament què necessitàvem saber i amb quina estructura.

En l'exposició de les dades en aquest treball, es farà de forma anònima. Primer, perquè el treball del PiC es fa com a diagnòs interna i no té la pretensió de ser obert al públic. Segon, perquè en aquestes entrevistes, les participants exposen de forma oberta les interioritats dels seus projectes, mostrant vulnerabilitats, informació sensible i preocupacions personals. Així doncs, es creu més apropiat mostrar-ho amb dades anònimes, alhora que es considera que aquest fet no resta rellevància l'estudi qualitatiu.

3.3 Anàlisi del projectes

S'observa que els projectes tenen diferències molt significatives entre sí. Hi ha una gran variabilitat en el nombre de sòcies, de persones que hi treballen, en el nombre d'Hectàrees, etc. Per contra, presenten moltes similituds en els reptes amb els que es troben, les principals preocupacions i la forma de relacionar-se amb d'altres projectes tant productius com de consum.

Dels resultats obtinguts, poden diferenciar-se els quantitius, que serveixen per descriure els tipus de projectes que s'han estudiat i poder fer algunes classificacions. Per altre banda,

destaquen especialment els resultats qualitatius de les entrevistes, que ens aporten molt potencial a l'estudi, al recollir sentirs compartits dels projectes, experiències, necessitats i reptes.

3.3.1. Els projectes

Com es comentava anteriorment, la mostra ha estat escollida a través de la tasca feta pel PiC en el seu estudi on es pretenia fer un mapeig de la seva comarca i entorns. A l'hora d'ampliar la mostra la zona del Baix Montseny (Vallès Oriental), el criteri per escollir-ne ha estat la facilitat i predisposició a formar part de l'estudi i cercar diversitat en els projectes participant; motivacions dels projectes, anys d'experiència, localitat i organització interna.

Així doncs, la mostra final ha estat de 28 productores de 16 municipis diferents. D'aquestes, 15 del Vallès Occidental, 10 del Vallès Oriental, 2 del Baix Llobregat i 1 del Bages.

Pel que fa a les formes jurídiques, la més utilitzada és amb treball autònom (17), seguit de Societat Limitada (5), Associació (3), Societat Civil Privada (2) i cooperativa (1). En aquest apartat, es creien que els resultats serien notablement diferents a favor de les cooperatives, però es detecta que en els projectes entrevistats no és un format estès.

Pel que fa al nombre de persones sòcies, més enllà de les 17 persones que estaven constituïdes com a treball autònom, es troba repartit entre 3 amb dues sòcies, 3 amb tres sòcies, 3 amb quatre sòcies i 2 amb cinc sòcies.

Pel que fa al nombre de treballadors, hi ha 7 explotacions treballades per una sola persona i 9 treballades per dues persones. Ho segueixen 3 projectes amb tres persones, 4 amb quatre, 1 amb cinc persones, 2 amb sis, 1 amb nou i 1 amb deu persones treballant-hi. La mitjana de persones és de 3 i la mediana de persones és de 2.

D'aquests tres apartats anteriors, que mantenen una relació per que fa a mida-terra-facturació, podem observar que les explotacions són de reduïda dimensió i amb poca terra conreada.

L'àmbit que abasteixen les seves produccions, també és molt variat, des d'una producció que ven a nivell estatal, 3 que venen a nivell autonòmic, 4 que venen a nivell provincial, 17 a nivell comarcal, i 3 a nivell municipal.

Pel que fa a l'experiència o anys en el sector, veiem molta diversitat de respostes. Trobem que hi ha 5 projectes que fa més de 25 anys que estan constituïts. Aquests solen ser d'explotacions tradicionals que han reconvertit la seva producció, ja sigui pel canvi generacional o pel canvi de les maneres de produir. La més antiga la trobem del 1983. Després, de 10 i 25 anys produint trobem 8 explotacions.. En aquesta franja, observem ja que molts dels projectes són persones que porten dècades en aquest model de producció agrària i són projectes consolidats. Després, trobem 13 projectes de 4 i 9 anys produint, i és la franja més majoritària. Per últim, hi ha dos projectes de menys de tres anys, que estan en fases encara molt embrionàries i buscant la consolidació. En aquest apartat caldria remarcar, com ja s'havia apuntat, que trobem una diferenciació clara entre projectes que provenen de tradició familiar, i han optat per un canvi de model, i nous projectes. Entre aquestes dues variables trobem 8 projectes de tradició familiar, i 20 nous projectes.

En quant a la distribució, 22 de les produccions duen a terme elles mateixes la distribució, i per tant, tenen algun mètode de transport amb el que realitzar aquest.

Del total, hi ha 19 explotacions que distribueixen productes a cooperatives de consum, tot i que en percentatges totals de la produccions molt variables; des d'algunes que és el 100% fins d'altres que significa una part residual.

Pel que fa a les xarxes pertanyents, veiem que fins a 8 projectes no formen part de xarxes. Per l'altre banda, trobem 2 projectes que pertanyen a 5 xarxes, i 7 que participen en 3 xarxes. En aquest apartat trobem alta dispersió, però sent la tendència a poques o cap. La mitjana és de 1,6 i la mediana d'1. També es pot esmentar una polarització en les dades, entre produccions que no hi participen, i produccions que participen en diverses.

De totes elles, tant sols 7 declaren tenir relació amb l'Economia Social i solidària, mentre que la majoria (21) no en tenen. En aquest apartat, a l'igual que el de les formes jurídiques adoptades, resulta revelador la poca vinculació que declaren en les entrevistes respecte l'ESS. Cal esmentar que per vinculació, s'ha entès formar part d'alguna xarxa que participi activament al moviment, estar registrada o realitzar el balanç social.

Pel que fa a la situació del projecte en l'actualitat, 3 declaren estar en un bon moment, 15 en una situació estable, 7 en una situació justa i 3 en una situació molt justa o dolenta.

Pel que fa a les necessitats, és detallen a continuació, per ordre de rellevància:

La més destacada és la manca d'inversions i ajudes a les explotacions (i que lliga amb el punt anterior de la situació actual dels projectes, que dificulta als projectes fer-les per sí mateixes). Es comenten en molts casos tant per renovar maquinària, invertir en tecnologia, millorar les instal·lacions o per millores informàtiques. Un altre tema que preocupa la producció és la dificultat per accedir a finançament per realitzar les inversions que no acaben de poder realitzar.

La segona problemàtica més destacada és la distribució dels productes, comercialització estable i la dificultat per vendre els excedent que es tenen.

Una altre problemàtica destacada és la baixa rendibilitat que tenen els projectes, i que fan que la seva situació sigui molt justa. Argumenten els baixos marges amb els que treballen i l'enorme incertesa de la seva activitat, tant en la producció com climàtica.

També destaca la referència al temps de les persones que hi treballen. Es comenta que és un sector que requereix una dedicació molt gran d'hores, i que la conciliació de la vida es torna un equilibri complicat de complir.

S'interpel·la a l'administració amb el reclam d'una nova legislació sobre el productes ecològic, que posi de manifest les enormes diferències que hi pot haver-hi entre productes que actualment tenen exactament la mateixa consideració. Es demana que la certificació pugui diferenciar petites explotacions i de proximitat d'explotacions massives i/o llunyanes de productes amb criteris ecològics, i que això seria un valor afegit pels seus productes.

Referent a l'administració, també hi ha un clam en que hi hagi una aposta ferma i decidida pel mode, i que les passes que s'han intentat fet els darrers anys cap a la sostenibilitat, es materialitzin amb una promoció del sector. Cal tenir en compte que es tracta de projectes molt petits, i que sense una recolzament fort, els hi és molt complicat fer-se un lloc front als gegants de l'agroindústria. En aquest punt, una de les percepcions més esteses és la manca de comunicació i promoció sobre el model agroecològic de proximitat i els seus beneficis.

En alguns casos també s'esmenta la poca xarxa que hi ha entre productores, i es deixa entreveure el potencial que podria tenir una articulació forta i coordinada.

Pel que fa a l'accés a l'aigua, només són tres els projectes que destaquen la manca d'aigua com un dels problemes principals de la seva activitat.

Un aspecte comentat també és que es troben amb limitacions a l'hora de comercialitzar els seus productes, degut als hàbits de consum que estan estesos en la societat, on podem adquirir qualsevol producte en, pràcticament, qualsevol moment. Això dificulta les maneres de vendre aquests projectes, sovint cistelles sota encàrrec o grups de consum, i sense un local on adreçar-se.

Per últim, també es comenta els pocs incentius que tenen els joves, i fins i tot estudiants de matèries relacionades, per apropar-se a l'agricultura sostenible, participar-hi i/o treballar-hi. Aquest punt també va lligat a la poca consciència que hi ha actualment, i que no es detecta l'alimentació com a un problema real pel planeta.

3.3.2. Escala

Tant de les entrevistes fetes al projectes, com de la literatura revisada del sector, podem detectar certes barreres i reticències al creixement i dimensió. En diferents entrevistes, s'ha plantejat les contradiccions respecte a explotacions que augmenten la mida per tal d'aprofitar l'escala, i és un dels debats més presents dins del moviment agroecològic.

Per una banda, des dels projectes sovint es planteja la preocupació que, al créixer, en nombre d'hectàrees i/o la capacitat productiva total, es passi a centrar-se més en el *quant* que no en el *què* i el *com*. En aquest sentit, es planteja si en el fet de créixer es pot perdre l'essència i valors que van provocar el naixement d'aquests projectes, en acabar aplicant les dinàmiques que es volien canviar, en ser més laxes amb el procés, productes i longitud dels circuits, en treballar per cadenes de distribució més grans, etc. Alhora, també preocupa que suposi més complexitat en la gestió del projecte, tant a nivell d'activitat, logística i administració, i suposa cert vertigen la incorporació de noves persones al projecte per assumir aquests reptes.

Per altre banda, és sabut que actualment l'agroecologisme no està sent un model estès a la major part de la societat com a forma d'alimentar-se. Alhora, també s'és molt conscient de la dificultat per fer sostenible, sobretot econòmicament, els projectes. Així doncs, el sector es troba amb el repte de reinventar-se en la forma de créixer. Per una banda, sí que hi ha marge a que les explotacions creixin moderadament de mida, per augmentar capacitat productiva, aprofitar sinèrgies internes i eficiències en els cultius, diversitat de consum, i poder abastir amb solidesa les seves xarxes agroecològiques, sempre tenint clares les bases agroecològiques com a pilar. Per l'altre, una via que es plantegen alguns productors és la de créixer en terrenys relativament allunyats dels actuals, per tal de poder tenir petites variacions climatològiques que podrien aportar diversitat de producte, temporalitat i alhora sinèrgies amb l'explotació agrícola actual². Genera força consens que seria un error crear grans explotacions, entre d'altres pels dubtes que s'exposaven sobre les grans extensions de producte ecològic certificat, i per tant, la via per

² Es planteja que els productes de temporada que tenen bona distribució al mercat es podrien allargar en el temps amb condicions climàtiques lleugerament diferents, es podria treure el màxim potencial productiu de sòls relativament diferents, etc.

créixer es planteja descentralitzada. Un dels majors potencials del sector és la relativa facilitat de replicació, i la fortalesa que demostren aquestes quan s'articulen a través de xarxes de segon grau. En aquesta línia, un creixement del sector de forma descentralitzada, permetria preservar les particularitats i necessitats de cada territori, tot i teixint múscul productiu per abastir xarxes de distribució majors.

3.3.3. Preu i Competència

Com s'ha anat comentant al llarg del text, els darrers anys el sector de l'alimentació ecològica ha crescut exponencialment. Aquest creixement de la oferta de productes amb certificació ecològica, ha fet més complicada la sostenibilitat dels projectes agroecològics. Mentre que fa anys l'agroindústria no havia explorat les produccions ecològiques, en els darrers anys i de la mà de les grans cadenes de distribució, és molt fàcil trobar productes amb certificació ecològica a qualsevol supermercat. Això ha fet que les xarxes de consum organitzat hagin patit un lleuger retrocés o estancament, també degut al preu que poden oferir produccions massives de producte.

Pel que fa al preu, també es pot detectar debats interns entorn al preu; per una banda, les petites produccions amb procés cuidats de creixement i cura de les terres resulten proporcionalment més cares de sostenir front a explotacions massives amb processos automatitzats. Aquí, els productors es mantenen amb la voluntat de mantenir preus justos pels seus productes, també motivats a fer-los assequibles a la gent, però també cal mantenir rendibles els projectes. En general, sí que constaten la percepció generalitzada de que el seu producte és car, i que no es posa suficientment en valor la feina, proximitat, impacte i qualitat del que produeixen. Tot i això, també destaquen el valor afegit que tenen productes fets amb processos no agressius, i també d'aquí troben la demanda que sosté els seus projectes.

En aquest punt, i lligat amb les preocupacions que comentaven a les entrevistes, es veuria amb bons ulls una legislació més detallada i que reflexes la diversitat de maneres de produir, per tal de que socialment es posés en valors els petits projectes de proximitat, i també que les certificacions d'ecològic desenvolupessin més variables que no tant sols el fet de no utilitzar productes químics pel camp. També ho seria una aposta real de l'administració per aquest model, que ajudés a protegir-lo i posar-lo en valor, front les grans superfícies de productes que sí que tenen potencial i capital per exercir influència sobre el mercat.

3.3.4. Xarxes

La recerca de l'estat de la qüestió ens deixava entreveure que la creació de xarxes era una forma de crear estructures sòlides i resilients. Tot i això, veiem que en els projectes entrevistats, no està molt estès formar-ne part, i ens els casos que sí, són xarxes limitades. Tot i el sentit i potencial que podrien aportar al moviment, la majoria de xarxes actuals que aglutinen projectes productius tenen mancances a l'hora d'articular respostes col·lectives a les problemàtiques. La majoria d'elles, són xarxes on es reuneixen per abordar problemàtiques col·lectives, però acaben sent espais amb poca participació, poc freqüent i que no van més enllà de posar-ho sobre la taula o interpel·lar a l'administració. Per altre banda, altres xarxes que per bases i objectius podrien anar més enllà en aquesta intercooperació, es troben amb poc marge de decisió, en estadis inicials, i molt lluny de poder articular xarxes de distribució conjuntes, planificar produccions locals col·lectivament i exigir ajudes significatives i concretes a l'administració.

Entre d'altres, això és degut a que, per la seva reduïda dimensió, als projectes hi ha poca disponibilitat de temps a dedicar a aquestes estructures, i que els beneficis que podrien aportar no cristal·litzarien fins passats mesos o anys. En alguns casos, no es veuen aquestes estructures amb potencial per millorar la situació dels projectes, i són vàries les produccions que no participen en cap xarxa. Així doncs, la gestió estratègica dels projectes acaba tenint el centre en les problemàtiques més quotidianes i immediates, i en part és comprensible en un sector que en la seva majoria es troben en situacions econòmiques molt ajustades, però sí que s'estan deixant perdre potencialitats tant a nivell de projectes com de moviment. Tot i això, sí que en molts casos es planteja la necessitat d'interconnectar les iniciatives en xarxes municipals o comarcals (en primera instància), i és un sentir dels projectes entrevistats. .

Tot i això, sí que cal comentar que la majoria dels projectes tenen intercanvis i/o compravenda de productes, per millorar la oferta de productes que tenen disponibles i també per aprofitar les particularitats dels sòls i ambientals de cada explotació, tot i que no passa d'una basant bilateral entre projectes.

Així doncs, veiem com hi ha un llarg camí per recórrer, on l'articulació de la producció trobi fórmules d'integrar-se més fortament, on superar les relacions bilaterals entre projectes per teixir-ne xarxa, i trobar respostes conjuntes a les problemàtiques que s'han comentat, especialment la distribució.

3.3.5. Distribució

Pel que fa a la distribució, sense cap mena de dubte, és la principal preocupació de les persones participants juntament amb les inversions i millores a l'explotació. Pràcticament totes elles han mostrat dificultats a l'hora de distribuir els seus productes a consumidors potencials. Fins i tot, moltes vegades s'acaba tenint excedents de producció que no tenen capacitat de distribuir, al tenir poc marge de maniobra més enllà dels canals habituals i estables, però que normalment no poden absorbir pics de producció. Resulta especialment sorprenent aquest punt, ja que quan es plantejava la pregunta de perquè aquestes xarxes no estan abastint al gran públic, poc s'esperava que les explotacions ja existents estiguessin tenint excedent en la producció en molts casos.

Per una banda, veiem que la distribució a través xarxes de consum organitzat és menor del que aquests projectes necessitarien. Aquestes xarxes actualment no són suficients per distribuir tota la producció, i això provoca que s'hagi de buscar altres vies per tal de donar sortida al producte. En aquest apartat, també cal destacar l'enorme dificultat de gestió de la distribució que pateix el sector, al treballar amb productes ràpidament peribles, i normalment amb poques infraestructures per millorar-ne la conservació. Pel que fa a les xarxes organitzades ja existents, acostumen a tenir relació amb un nombre reduït de productores agrícoles, i aquestes relacions solen ser de llarga durada, per tant, això sol ser una barrera per a iniciatives naixents. Per altre banda, aquestes xarxes no existeixen a la majoria de municipis on s'ha realitzat l'estudi, i això porta a haver-ho de distribuir a d'altres localitats de major nombre de població. Veiem una relació directa entre la població de les localitats i xarxes organitzades de consum. En aquest punt, també cal destacar la configuració dels municipis dels projectes entrevistats; es detecta que la majoria d'explotacions són a municipis petits. Del total entrevistat, 21 projectes estan instal·lats en municipis de menys de 20.000 habitants, i molts d'ells en tenen molts menys. Tot i això, acostumen a ser municipis propers a ciutats més grans, i és allà on distribueixen la

producció. Així doncs, veiem que per les explotacions, resulta complicat vendre només al municipi on es troben, però amb l'àmbit de la pròpia comarca ja troben suficient potencial o mercat com per distribuir-hi els seus productes.

També hi ha un sentir general en que el consum organitzat tendeix a demandar cistelles tancades i de petit format, amb productes bàsics. Alhora també pateix fluctuacions en el consum organitzat en l'època hivernal, al haver-hi productes menys atractius pel consum.

Aquest desequilibri entre la producció i el consum organitzat, provoca efectes negatius per la viabilitat de projectes agroecològics productius.

4. CONCLUSIONS

La conclusió és que el model de producció agrària actual és insostenible. Tant pels efectes que provoca al mediambient com per poder alimentar a la població mundial, s'han de plantejar propostes i replantejar la direcció del sector.

Les conclusions que s'extreuen de l'estudi, i que resulten les limitacions principals pels projectes de producció agroecològica a la zona estudiada pel text, són les següents:

La primera conclusió és hi ha fortes restriccions a l'**accés a la terra**, tal i com s'apuntava a la prospecció teòrica de la qüestió. Això es degut a que el sòl cada cop té més valor urbanístic i menys productiu, és destina a altres usos i està centralitzada en poques mans. Això fa que les grans explotacions puguin trencar les barreres d'accés i crear grans extensions, mentre que les petites explotacions tenen limitacions d'accés.

La segona és que la **mida i les economies d'escala** són aspectes fonamentals i limitants en el sector agroecològic, per poder aconseguir preus i produccions competitives. Tal i com s'apuntava també a la recerca bibliogràfica i en l'anàlisi de les entrevistes, és un dels debats més latents al sector. Tot i que l'agroecologisme agrari no vol créixer amb les lògiques que operen el sistema econòmic actual, no està podent aprofitar-se d'una escala descentralitzada que aportaria beneficis al moviment.

Les dues anteriors provoquen un efecte que es multiplica, al no tenir molta dimensió o xarxa, provoca que sigui menys rendible l'explotació, això provoca que els petits productors tinguin índexs de supervivència menor, i això intensifica la concentració de terres.

La tercera són els **canals de distribució**. El consum organitzat, tot i que està plantejant propostes de creixements d'escala, és insuficient per absorbir la producció dels projectes productius. Això fa que la distribució per altres canals sigui molt habitual, i no s'estan establint canals estables de consum agroecològic. Aquest punt és, juntament amb l'escala, és el que presenta majors reptes pel model.

La quarta és el **preu** i els **hàbits de consum** de la societat, tal i com s'ha anat assenyalant al llarg del text. Actualment vivim en una societat acostumada a trobar gran quantitat de productes, sovint ajustats en preu. Fins i tot per productes ecològics, les gran cadenes ofereixen preus competius. Alhora, la cultura de la immediatesa ens porta a tenir gran superfícies que tenen horaris molt amplis. Això fa que els projectes agroecològics, sovint sense locals on anar, amb costos més elevats de producció i per tant també preus, amb distribució sovint sota comanda, vegin limitacions per arribar al gran públic. Alhora, també cal reflexionar dins del moviment, per poder oferir aliments i que el preu no sigui un limitant per a persones amb rendes baixes.

Per tal de poder seguir amb la línia d'estudi que ha iniciat aquest text, caldria fer extensiva la recerca qualitativa a més projectes d'altres zones geogràfiques de Catalunya, per tal de contrastar si els fets limitants coincideixen i si es pot fer una extrapol·lació dels supòsits a nivell català. Un cop contrastada aquesta informació, es podria continuar l'estudi, analitzant l'estat del sector a nivell català i estudiar després propostes genèriques viables.

4.1. Propostes

Per tal de mitigar els efectes esmentats anteriorment, cal interpel·lar als actors implicats, repensar col·lectivament propostes i solucions per donar força al moviment, i treballar per crear consciència sobre el consum i l'alimentació:

L'administració pública ha de fer un pas endavant, i materialitzar la preocupació pel mediambient i la producció de proximitat, amb propostes que fortaleixin l'agroecologisme. De les entrevistes, es desprèn que els projectes no estan sent capaços de fer front a les inversions que necessiten, i calen paquets concrets d'ajudes a aquestes millores en instal·lacions, maquinaria, tecnologia i informàtica. Per exemple, una ajuda molt concreta i útil, seria crear o alliberar programari de gestió administrativa, econòmica i logística per projectes agraris. Una altra proposta en aquest sentit, és la creació d'espais finançats amb fons públics, que permetin consolidar o diversificar ³. En segon lloc, també hi ha un clam en desenvolupar les certificacions de producció ecològica per explicitar les diferències en la producció. En tercer lloc, cal una política clara de subministraments públics, on es prioritzi de forma clara la compra a petits projectes de proximitat i agroecològics en tots els espais públics, actes, esdeveniments, menjadors escolars, etc.. Per últim, també urgeixen campanyes comunicatives i publicitàries que fomentin el consum i promoció d'aquests espais i iniciatives, com també l'educació en sostenibilitat i ecologisme a les escoles.

Les iniciatives de **consum organitzat**, que ja estan experimentant en propostes d'escala, han de seguir per aquest camí i crear vincles estables amb la producció. Han d'aconseguir crear bases suficientment sòlides com per canalitzar la producció ja existent, i donar l'estabilitat necessària de distribució que es necessita. En aquest sentit, sí que cal més implicació de cara a la producció, i no perpetuar la separació entre producció i consum, sinó integrar-se. Així doncs, les produccions agràries compartiran tant les incerteses i riscos, com els beneficis i excedents. En un futur, s'hauria de posar com a objectiu pactar produccions amb antelació per diversificar riscos, fixar preus estables i coordinar la distribució.

Pel que fa als propis **projectes productius**, tenen per davant el repte de consolidar-se com a aposta real de producció sostenible d'aliments. Des d'obrir camí en pràctiques innovadores al camp, millorar l'eficiència en la producció, consolidar canals de distribució, com especialment teixint xarxa amb altres produccions i consumidors. Després d'anys de creixement, i en part gràcies a la pandèmia, el model agroecològic es troba en un moment favorable, on necessitarà crear xarxes de segon grau on organitzar-se i guanyar força per poder sobreviure i fer-se extensiu a altres espais de la vida. Concretament a la zona del Vallès on s'han realitzat les entrevistes, es planteja en alguns pobles una concentració de projectes, que tot i estar col·laborant de forma esporàdica o intercanviant producte, estan poc connectats. Es planteja la oportunitat de crear xarxes que englobin la distribució, pactar condicions, buscar finançament municipal en aquestes poblacions i planificar la producció col·lectivament.

Per últim, com a **societat** ens urgeix una conscienciació profunda sobre els riscos ambientals i per a la vida que suposa el sistema actual. Cal posar de manifest que amb l'actual ritme i forma de producció no és possible trobar un equilibri, sostenibilitat i respecte pel planeta ni les

³ És referent el projecte obrador d'horta compartit, que es crearà l'any vinent a Manresa, que permetrà als pagesos transformar els seus productes, evitar excedents i diversificar la oferta. Aquest espai es durà a terme amb finançament de l'Ajuntament de Manresa, la ARCA i la Diputació de Barcelona. Via ACN.

persones. Així doncs, posar en valor el sector primari com a sostén de la vida, l'apropament i respecte als ecosistemes, són requisit previs a poder fer extensiu aquest model al públic. Aquest punt interpel·la a tothom, i en el fons és un dels objectius a l'hora de realitzar aquesta recerca; recolzar el moviment i aportar dades empíriques i sòlides del seu sentit pràctic i polític.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Altieri, M.A., 1995, *Agroecology: The science of sustainable agriculture*, Westview, Press, Boulder.

Alteri, M.A., Nicholls, Clara, 2000. *Teoría y práctica para una agricultura sustentable*.

Badal, Marc; Binimelies, Rosa, Gamboa, Gonzalo, Heras, Maria, Tendero, Guillem. 2011. *Arran de terra: Indicadors Participatius de Sobirania alimentària*. 2011

Banc Mundial, 2019. *Agricultura y alimentos. Panorama General*. <https://www.bancomundial.org/es/topic/agriculture/overview#1>

Bélières, J.-F., Bonnal, P., Bosc, P.-M., Losch, B., Marzin, J. y Sourisseau, J.-M. 2013. *Les agricultures familiales du monde. Définitions, contributions et politiques publiques*. Montpellier, París. CIRAD, AFD. https://www.researchgate.net/publication/269395524_Les_agricultures_familiales_du_monde_Définitions_contributions_et_politiques_publicues

Cabayol Virallonga, J. i Baiges Planas, S. (2017). Alerta Climàtica: Quins perills afronta la catalunya de l'any 2040?. El crític. <https://www.elcritic.cat/investigacio/alerta-climatica-quins-perills-afronta-la-catalunya-de-lany-2040-10453>

Consell Català de la Producció Agrària Ecològica (CCPAE). 2009. *Memòria d'activitat i de gestió econòmica*.

Consell Català de la Producció Agrària Ecològica (CCPAE). 2020. *Memòria d'activitat i de gestió econòmica*.

Cloquell, Silvia & Albanesi, Roxana & De Nicola, Mónica & Preda, Graciela & Propersi, Patricia, 2005. *La agricultura a escala y los procesos de diferenciación social*. Revista Interdisciplinaria de Estudios Agrarios N° 23, 2º semestre 2005. http://bibliotecadigital.econ.uba.ar/download/riea/riea_v23_n1_02.pdf

Eurostat. 2012. *Agriculture, fishery and forestry statistics, main results- 2010–11*. Eurostat pocketbooks .

FAO. 2010. *Censo Agropecuario Mundial 2000. Main results and metadata by country (1996-2005)*. Roma.

FAO, 2013. *Inversión en la agricultura a pequeña escala en favor de la seguridad alimentaria*. <http://www.fao.org/3/i2953s/i2953s.pdf>

FAO, 2014. *AGROECOLOGÍA PARA LA SEGURIDAD ALIMENTARIA Y NUTRICIÓN*. <http://www.fao.org/3/i4729s/i4729s.pdf>

FAO, 2018. *Segundo simposio Internacional sobre Agroecología: ampliar la escala de la agroecología para alcanzar los Objetivos de Desarrollo Sostenible (ODS)*. Roma.

FAO, 2020. EL ESTADO MUNDIAL DE LA AGRICULTURA Y LA ALIMENTACIÓN 2020. Superar los desafíos relacionados con el agua en la agricultura. <http://www.fao.org/3/cb1447es/online/cb1447es.html>

FCCUC, 2010. *FEDERACIÓ DE COOPERATIVES DE CONSUMIDORS I USUARIS DE CATALUNYA. Els grups i les cooperatives de consum ecològic a Catalunya. Diagnosi de la situació i promoció del cooperativisme, 2010*

FERNÁNDEZ, A. I MIRÓ, I. 2016. *L'economia social i solidària a Barcelona. Barcelona: La Ciutat Invisible SCCL i Comissionat d'Economia Cooperativa, Social i Solidària de l'Ajuntament de Barcelona, 2016.*

FIDA, 2011. *Actas. Conferencia del FIDA titulada "New Directions for Smallholder Agriculture" (Nuevas direcciones para la agricultura en pequeña escala).* No disponible online.

Francis C, Lieblein G, Gliessman S, Breland TA, Creamer N, Harwood R, Salomonsson L, Helenius J, Rickerl D, Salvador R, Wiendehoeft M, Simmons S, Allen P, Altieri M, Porter J, Flora C, Poincelot R., 2003. *Agroecology: The ecology of food systems. Journal of Sustainable Agriculture* 22: 99–118.

García, E. 2006. *Decrecimiento y cambio social: ¿descenso suave o caída al abismo?*

González-Puente, M. 2020. *Accés a la terra, desagratització i reagrarització: Discursos des d'un banc de terres al camp de Tarragona. Antropologia, Migracions i Intervenció Social.*

HLPE, 2013. *Inversión en la agricultura a pequeña escala en favor de la seguridad alimentaria. Informe del Grupo de alto nivel de expertos en seguridad alimentaria y nutrición del Comité de Seguridad Alimentaria Mundial, Roma.*

INE, 2020. *Censo Agrario 2020.*

http://www.fao.org/fileadmin/templates/ess/ess_test_folder/World_Census_Agriculture/WCA_2020/WCA_2020_new_doc/ESP_MET_SPA_2020.pdf

L'Aresta, 2017. *El canvi d'escala: un revulsiu per a la sostenibilitat del cooperativisme agroecològic?* http://www.rocagales.cat/wp-content/uploads/Aresta_2017_CanviEscala.pdf

L'Aresta, 2020. *Eines i estratègies d'articulació de les xarxes agroecològiques.* https://aresta.coop/wp-content/uploads/2021/01/Informe_CC_final_corregit.pdf

Lúcio André de Oliveira Fernandes, 2015. *Análise da eficiência da agricultura familiar agroecologista.* <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5200406>

Meadows, D., Randers, J. y Meadows, D., 2004. *Limits to growth: the 30 years update. White River Junction (UT) Chelsea: Green.* https://books.google.es/books?hl=es&lr=&id=QRyQiINGW6oC&oi=fnd&pg=PR9&ots=Gr6McKc3nX&sig=y0yPtPBeg2jBL2RZcN_nf6-Ffi4&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Méndez , V. Ernesto, Christopher M. Bacon & Roseann Cohen, 2013. *Agroecology as a Transdisciplinary, Participatory, and Action-Oriented Approach, Agroecology and Sustainable Food Systems.*

PWC, 2018. *La gestión del agua en España. Análisis y retos del ciclo urbano del agua.*

RCE Barcelona, 2009. *Educació i Sostenibilitat. Penso, així doncs, menjo. Reflexions i recursos per educar cap a una alimentació més sostenible. Núm. 5 ALIMENTACIÓ.* https://upcommons.upc.edu/bitstream/handle/2099/11554/ES_05_Alimentacio.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Reid, W., dir, 2005. *Informe evaluación ecosistemas del milenio.*

Robinson, Andy. 2020. *Oro, petróleo y aguacates. Las nuevas venas abiertas de América Latina.*

Wezel, A., Bellon, S., Doré, T., Francis, C., Vallod, D. & David, C. 2009. *Agroecology as a science, a movement and a practice. A review*

Yayo Herrero, 2006. *El movimiento ecologista ante el deterioro global: retos y utopías. Psychological Intervention vol. 15 n.2. Madrid.*